

Till Skolverket
106 20 Stockholm

Gymnasieskolan och det kulturella kapitalet. En jämförande utbildningssociologisk studie av elevernas kulturella bagage, studiekulturer och framtidsorientering

Forskningsprogram januari 1992

Syfte

Studien avser att kartlägga kulturella och sociala avstånd mellan olika slag av gymnasieutbildning. Dessa avstånd existerar mellan gymnasielinjer, mellan olika studiealternativ inom samma linje, mellan gymnasieskolor etc. Varje gymnasieutbildning (skola, linje) utmärks av en rad karaktäristika: skolans förhistoria och belägenhet i det geografiska och sociala rummet, linjens förhistoria och studieinnehåll, lärarkårens sammansättning och etos, elevernas ursprung, livsstil, inställning till studierna och framtidsorientering, etc. I denna studie kommer allt detta att beröras, men tonvikten läggs vid eleverna, och i synnerhet vid de skilda symboliska och materiella tillgångar de har med i bagaget. Dessa tillgångar - och främst de tillgångar som inom fransk utbildningssociologi benämns kulturellt kapital - bidrar i hög grad till att bestämma individers och grupperns banor genom utbildningsväsendet och deras möjlighet att vinna inträde på olika yrkesområden och sociala fält. Några frågor som skall behandlas inom projektet är:

- Vilka är de kulturella och sociala avstånden mellan olika gymnasieutbildningar? Hur ser den utbildningssociologiska "kartan" över gymnasieutbildningarna ut?
- Vad betyder det kulturella bagage eleverna har med hemifrån - det "nedärvda" kulturella kapitalet - för deras val av gymnasieutbildning? Vad betyder det i

grundskolan förvärvade kulturella kapitalet (indikatorer är skolbetyg, allmän/särskild kurs, tillvalsämnen etc)?

- Vilka bruk av gymnasieskolan gör skilda sociala grupper (dvs familjer, yrkesgrupper etc med skilda slag av tillgångar), dvs. i vilka gymnasieutbildningar hamnar deras barn och varför?

- Vad betyder gymnasieåren för individers och gruppers fortsatta banor genom utbildningssystemet? Vilka är sambanden mellan gymnasieskolans sociala och kulturella struktur och högskolans?

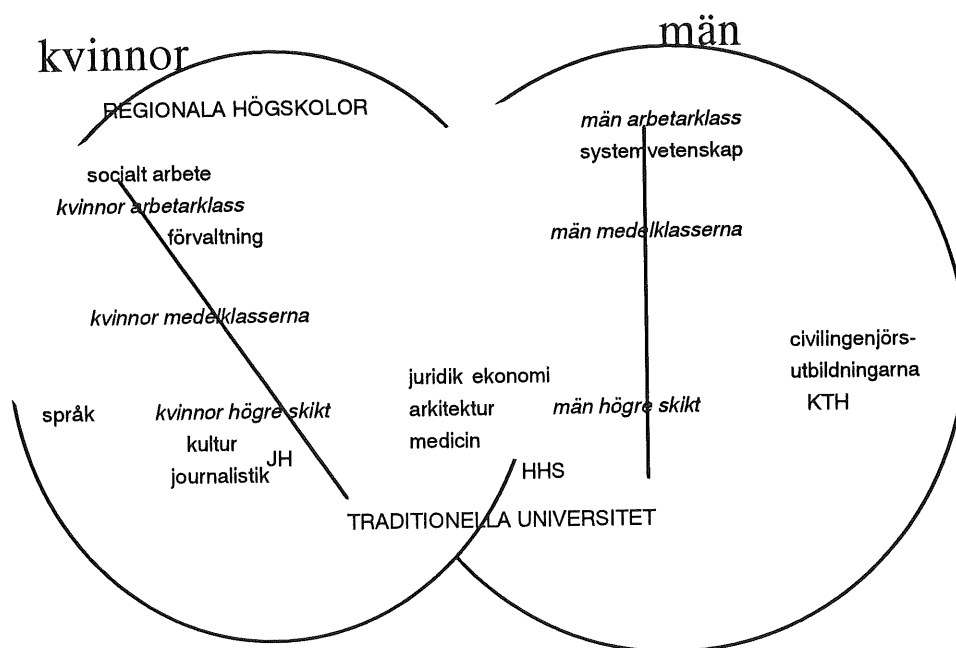
- Hur kan offentligt statistiskt material (från statistikproducenter som SCB, informationskällor som kommunerna etc) användas i jämförande studier av olika gymnasieutbildningar? På vilka punkter behövs kompletteringar av existerande rutiner för statistikinsamling? Vilka tekniker för bearbetning och metoder för analys är mest fruktbara?

Bakgrund

Vi har under ett antal år arbetat med UHÄ-finansierade utbildningssociologiska studier av de studerande vid svenska universitet och högskolor (jfr de bilagda skrifterna). Denna forskning har resulterat i en första kartläggning av vad som kan betecknas som högskolans "sociala struktur". Därmed avses skillnader och likheter, avstånd och närhet, mellan högskolans utbildningar när några av deras viktigaste särdrag tas i beaktande: deras rekryteringsprofil, deras specifika utbildningskultur, den framtid som de studerande går till mötes. En grundtanke i dessa studier var att högskolan måste förstås som ett strukturerat "fält" av utbildningar mellan vilka råder vertikala (hierarkiska) och/eller horisontella relationer. När de studerande väljer vad och var de ska läsa, träder de in i ett sådant strukturerat fält.

Ett av de mått som användes var profilen hos rekryteringen till de enskilda högskoleutbildningarna. I analysen av dessa rekryteringsprofiler gjordes bland annat skillnad mellan 32 skilda sociala gruppers representation. Analysen av utbildningarnas relationer till varandra när detta mått användes blottade några fundamentala strukturella dimensioner i fältet av högskoleutbildningar. När kvinnor och män hölls åtskilda, dvs när de sociala gruppernas representation togs i beaktande för vart och ett av de två könen, kunde högskolans två viktigaste dimensioner beskrivas med hjälp av följande, här starkt förenklade, graf¹:

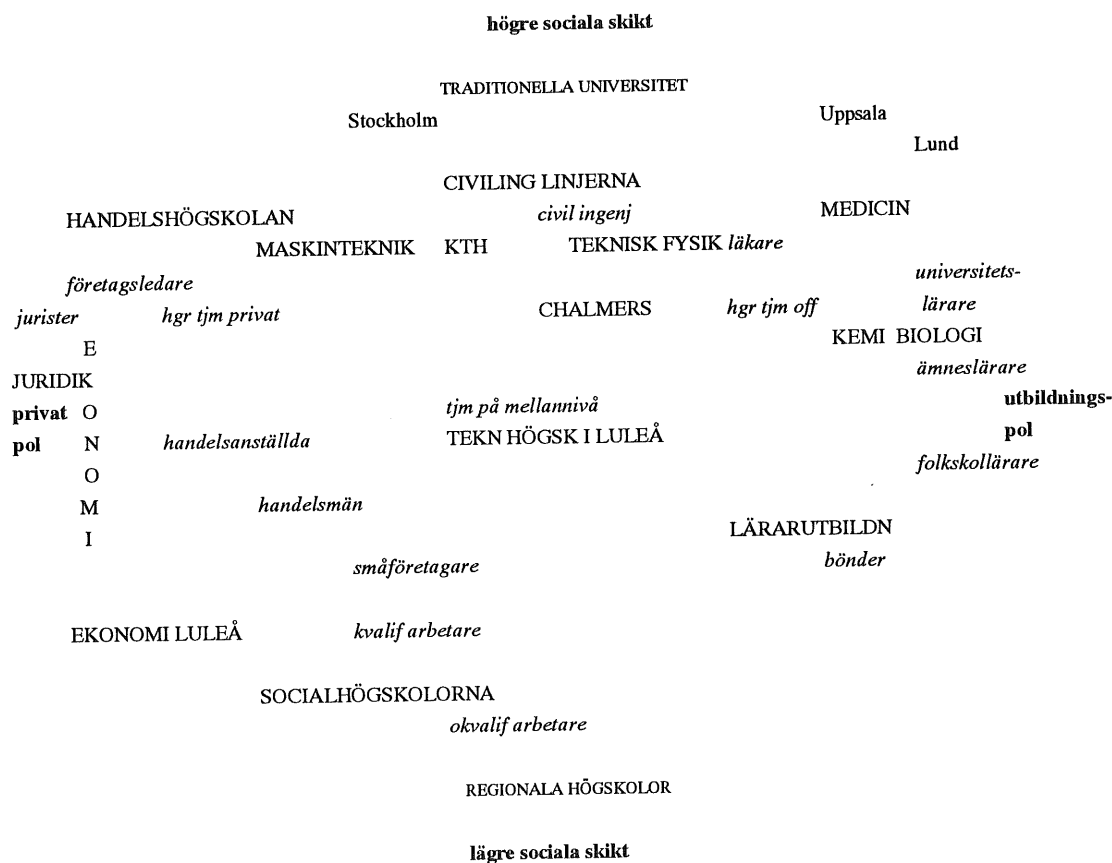
¹ Se M Palme: *Högskolefältet i Sverige. En empirisk lägesrapport*, 1989

Det fält av utbildningar som tillsammans utgör högskolan sönderfaller för det första i en manlig och en kvinnlig del. Var och en av dessa utbildningsvärldar är emellertid socialt hierarkiserad. Inom det subfält av utbildningar, som är manligt dominerade, står å ena sidan utbildningar med liten prestige (systemvetarlinjen, natutvetenskaplig ämneslärarlinje, m fl) mot de mer prestigebetonade linjerna (bland annat civilingenjörslinjer, de ledande ekonomutbildningarna). De förra utmärks av att de tar emot särskilt många pojkar ur lägre sociala skikt, de senare av att där går speciellt många pojkar ur högre skikt. En parallell motsatsställning inom den av kvinnor dominerade delen av högskolan är den mellan å ena sidan utbildningar inriktade mot exempelvis förvaltning och socialt arbete och å andra sidan språkliga utbildningar, kulturutbildningar och vissa prestigebetonade utbildningar som arkitektur och medicin. Analysen visade att det område inom högskolan där kvinnor och män möts mer än någon annanstans är förbehållet studerande ur de högre samhällsskikten, nämligen utbildningar sådana som arkitekturlinjerna och medicinutbildningarna.

Denna analys, i vilken kvinnor och män ur olika sociala grupper hölls åtskilda, påvisade också tredje, mindre välkänd motsatsställning. Denna tredje polaritet framträdde tydligare när studerande från de två könen inte längre skildes åt; den framstod då som den näst viktigaste av de principer som strukturerar högskolans värld

(när de studerandes sociala ursprung används som mått). Denna polaritet återgivs i följande, också den starkt förenklade, graf:

Analysen ställer mot varandra å ena sidan högskolans elitutbildningar (högst upp i grafen: Handelshögskolan, civilingenjörsutbildningar på tekniska högskolor med hög anciennitet, medicinutbildningarna, etc), å andra sidan utbildningar med motsatt karaktär (längst ner i grafen: socialhögskolorna, linjer som offentlig förvaltning eller vissa lärarutbildningar, utbildningar på regionala högskolor). De förra kännetecknas av en ovanlig stark närvaro av studerande med högt socialt ursprung, de senare av att de tar emot särskilt många studerande ur lägre sociala skikt. Denna polaritet är väldokumenterad i andra undersökningar. Intressantare är den andra polariteten, den som uttrycks horisontellt i grafen. Till vänster främst ekonomi- och

juridikutbildningar, till höger främst medicin, naturvetenskapliga ämnen (fysik, biologi, kemi). De förra utbildningarna utmärks av en överrepresentation av studerande ur grupper som står ekonomin som socialt fält och privat sektor nära (företagsledare, tjänstemän i privat sektor, handelsmän, etc). De senare befolkas i särskilt hög grad av studerande med ursprung i grupper vars ställningar är särskilt beroende av utbildningskapital (läkare, universitetslärare, etc). Civilingenjörsutbildningarna intar intermediära positioner. Analysen ger med andra ord vid handen att motsatsställningen mellan å ena sidan en privat, ekonomisk pol, och å andra sidan vad vi kan kalla en utbildningspol, utgör en av de viktigaste strukturella dimensionerna i högskolan.

Vi har valt att redovisa detta exempel på tidigare forskningsresultat därför att en senare utförd studie kunde visa att gymnasieskolan av allt att döma uppvisar liknande strukturella polariteter. Grafen härintill sammanfattar relationerna mellan gymnasieskolan linjer när samma mått används (dvs elevernas sociala ursprung efter kön).

Å ena sidan, till vänster, gymnasieskolans flickdominerade linjer, å andra sidan, till höger, de pojkdominerade linjerna. Båda världarna är socialt hierkiserade. Bland flicklinjerna intar sociala servicelinjen, konsumtionslinjen och beklädnadslinjen de "lägsta" positionerna (i grafens övre vänstra hörn). 2-årig social, 2-årig estetisk och 3-årig handelslinje intar intermediära positioner. I nedre vänstra hörnet finner vi gymnasieskolans elitlinjer, de 3-åriga teoretiska linjerna, bland vilka Na-linjen intar en tätposition. Motsvarande polariteter återfinns i grafens högra, pojkdominerade del.

En tredje polaritet, som inte är synlig i den här redovisade tvådimensionella grafen, utgörs av en motsatsställning påminnande om den vi ovan beskrev inom högskolan. Den ställer mot varandra å ena sidan ekonomiskt och tekniskt inriktade gymnasielinjer, vilka utmärks av en särskild hög representation av elever ur grupper som står ekonomisk sektor nära (företagsledare, tjänstemän i privat sektor, handelsanställda, handelsmän, etc), och å andra sidan framför allt Na-linjen, till vars särart det hör att ta emot ovanligt många barn från grupper med mycket utbildningskapital i bagaget. Det senare gäller exempelvis universitetslärarfamiljer: 32 % av alla barn i gymnasieskolans årskurs 1 med denna bakgrund går på naturvetenskaplig linje. Detta ska ställas mot samma siffror för exempelvis företagsledarbarn - 14 procent. Motsvarande andelar för den 3-åriga ekonomlinjen är 11 procent för universitetslärarebarn och 25 procent för företagsledarebarn.²

---

² Se M. Palme: *Valet till gymnasieskolan. En statistisk granskning av rekryteringen till gymnasiets linjer med särskilt fokus på de 3-åriga yrkesinriktade försökslinjerna*, 1991

I den statistik vi kunnat bearbeta och i de många intervjuer vi genomfört med högskolestuderande har vi ständigt påmint om den betydelse de intervjuades karriär inom ungdomsskolan haft för deras senare utbildningskarriär. Vi tänker därvid inte bara på de betyg de fått och de gymnasielinjer de frekventerat. Också annat har genomgående visat sig ha betydelse: den sociala karaktären hos skolornas upptagningsområde, skolornas geografiska lokalisering, den enskilda skolans speciella karaktär.

Vi önskar nu på gymnasieskolan och gymnasieelever pröva forskningsmetoder liknande dem vi tidigare använt i studierna av högskolan och högskolestuderande. Därför denna ansökan till Skolverkets forskningsprogram.

Anknytning till tidigare svensk forskning samt till Skolverkets planerade informationsinsamling

I Sverige finns en framstående tradition i fråga om longitudinella studier av individers och grupper vägar genom utbildningssystemet. Tidigare har vi haft särskilt stort utbyte av det i Göteborg bedriva arbetet med Individualstatistiken och LING-projektet (Kjell Härnqvist, Allan Svensson, Sven-Eric Reuterberg m.fl). Bland annat är studierna av "sociologiskt osannolika" individer av stort intresse ur vårt perspektiv (detta slags studier gör att utbildningssociologin kan undvika att falla i fällan att bara konstatera att arbetarbarn blir arbetare och tjänstemannabarn tjänstemän). Bland longitudiella studier från senare år kan även nämnas Göran Arnmans och Ingrid Jönssons studier av ett urval elevers väg genom hela grund- och gymnasieskolan.

Skillnader mellan skolor har studerats i många sammanhang. Vid vår egen institutionen kan nämnas Gerhard Arfwedsons och Lars Lundmans studier av "skolkoder".

Vi finner ingen anledning att här nämna all svensk forskning som ansluter till våra intresseområden. Däremot kan det finnas skäl att antyda hur det planerade projektet kan komplettera tidigare och pågående studier. De traditionsrika longitudiella studierna har från början fäst större avseenden vid indikatorer på elevernas psykiska utrustning, medan vi lägger tonvikten vid indikatorer på sociala och kulturella egenskaper. I gengäld ger det longitudinella tillvägagångssättet resultat som vi f.n. inte kommer att kunna nå (visserligen önskar vi med tiden erhålla möjligheter att även arbeta med longitudinella material, men detta ryms inte inom ramen för det nu föreslagna projektet). I förhållande till Göran Arnmans och Ingrid Jönssons studier - och så gott som all annan hittillsvarande svensk utbildningssociologi - använder vi bland annat mer fingerade indikatorer för att fånga in sociala grupper, med viss tonvikt vid "horisontella" avstånd som skiljer grupper med tillgångar av samma omfattning men av olika art. I förhållande till mer etnografiska studier av skillnader mellan skolor, skolmiljöer, skolklimat etc ägnar vi större intresse åt strukturella beskrivningar: vi prövar med andra ord hypotesen att en enskild skola eller utbildningslinje tilldelas sina karaktäristiska på grund av sin placering inom hela systemet av skolor och utbildningslinjer.

Tillfogas kan, att det föreslagna projektet i någon liten mån kan komplettera Skolverkets planerade informationsinsamling. I förhållande till den planerade

insamlingen av basinformation (se *Ett resultatorienterat uppföljningssystem för skolsektorn*, Utbildningsdepartementet, Ds 1991:43)) kommer vi att kunna skaffa fram viss information om i synnerhet gymnasieelevernas sociala och kulturella bagage. I förhållande till den insamling som skall skötas av Skolverkets fältorganisation kommer vi att i någon mån kunna bidra med ytterligare information om vissa betingelserna för den kommunala skolverksamheten, i första hand sådant som har att göra med skillnader mellan skolor i fråga om elevrekrytering och elevernas banor genom utbildningssystemet.

I synnerhet eftersom skolverket från och med innevarande budgetår erhållit beställansvar för statistikförsörjningen inom skolsektorn är det viktigt för oss att ha kontakt med Skolverkets verksamhet på detta område. Att meningsfulla beställningar läggs hos SCB och på annat håll, och att en kontinuerlig statistikinsamling sker, är av vikt även för den svenska utbildningssociologiska forskningens framtid.

Studiens syften

Den planerade studien har tre huvudskaliga syften.

1. För det första ämnar vi undersöka skillnader mellan gymnasieutbildningar i avseende på deras sociala karaktär i vid mening. Vi avser därmed karaktäristika sådana som en skolas regionala placering, upptagningsområdets särdrag, lärarkårens sammansättning, elevrekryteringens profil på de olika linjerna, betygsprofilen hos eleverna, elevernas fritidspraktiker och framtidsplaner, särdrag hos skolan eller linjen som kulturell "miljö". Inom det här föreslagna projektet ämnar vi göra en regional avgränsning till Stockholmsregionen. Vi avser att pröva olika redskap för att rekonstruera strukturen i fältet av gymnasieskolor och gymnasielinjer inom detta geografiskt och socialt avgränsade område³ - med andra ord att upprätta en sociologisk "karta" över gymnasieskolan i detta område. Bland annat skall just förhållandet mellan skolenhetens betydelse och linjens undersökas: är kulturella och sociala skillnader mellan gymnasielinjer betydande även när de är förlagda till samma skola, eller tenderar upptagningsområdets karaktär att göra linjerna på en och samma skola mer homogena?

I ett första steg ska forskningsmetoderna vara rent kvantitativa, nämligen bestå av statistiska analyser av skillnader och likheter mellan skolor och linjer. Vi ska här pröva

---

³ De exakta gränserna för detta område kan bara bestämmas under forskningsarbetets gång.

olika statistiska metoder, bland annat korrespondensanalys. Vi förfogar här redan över ett omfattande, givetvis avidentifierat, statistiskt register, vilket upptar samtliga årskurs 9-elever som gick ut grundskolan vårterminen 1988 samt samtliga elever i gymnasiets årskurs 1 höstterminen samma år. Detta register innehåller uppgifter om föräldrarnas yrken, samt om elevernas betyg och val av särskild och allmän kurs i årskurs 9. En möjlighet för oss är att, om föreliggande forskningsansökan beviljas, begära tillstånd hos SCB om att få använda detta register för de studier ansökan avser. Vi fogar till denna ansökan dock en anhållan om anslag för att från SCB beställa ett nytt register av liknande slag. Anledningen är att det redan existerande registret innehåller uppgifter från 1988/89. Ett nytt register skulle komma att omfatta elever i gymnasieskolan året 1991/92. Om denna del av föreliggande ansökan bifalles, ämnar vi ändå anhålla om tillstånd från SCB att använda vårt redan existerande register, eftersom vi då mer systematiskt skulle kunna göra jämförelser mellan de två skolorna. Vår avsikt är att komplettera de analyser som är möjliga utifrån detta register med ytterligare signalement på de olika utbildningarna, hämtade främst från kommunal statistik.

I ett senare steg, när en första karta av det slag som beskrivits ovan kunnat upprättas, ska avstånden mellan gymnasieutbildningar även undersökas med mer kvalitativa metoder. Vi avser att genomföra en enkät på ett urval gymnasieutbildningar, samt ett antal intervjuer med elever, föräldrar och lärare. Dessa senare redskap ska möjliggöra analyser av de symboliska tillgångar (främst "nedärvt" och "förvärvat" kulturellt kapital, förvärvat genom familjen, skolan, vänner, fritidsintressen, resor, etc) som elever vid gymnasieutbildningar med olika karaktär tenderar att ha och/eller att skaffa sig och vilka är avgörande för deras senare banor.

Vi avser vidare att särskilt beakta gymnasiestudierna betydelse för de studerandes fortsatta banor i högskolan. Vi tänker då inte bara på skillnaden mellan de gymnasieelever som fortsätter dit och de som inte gör det. Avsikten är också att belysa de enskilda gymnasieskolornas och de enskilda gymnasielinjernas betydelse för valet av högskolestudier, när samtidigt hänsyn tages till de studerandes sociala ursprung och kön. På denna punkt räknar vi med att vårt material om studerande i högskolan (cirka 150 intervjuer, samt en större enkät genomförd på följande utbildningar: Handelshögskolan, ekonomilinjen på Stockholms universitet, Journalisthögskolan, Kulturvetarlinjen, Konsthögskolan, linjen för teknisk fysik och maskinteknisk linje på Tekniska högskolan, samt grundskollärlinjen vid Lärarhögskolan), vilket innehåller detaljerade frågor om tidigare skolkarriär, ska kunna mjölkas på betydligt mer information än den vi hittills haft möjlighet att använda. Vi räknar också med att, genom den enkät som ska genomföras, kunna inkludera nya undersökningar av hur

framtiden närmast efter gymnasiet - arbete, högskolestudier, självutvecklande aktiviteter av typ språkresor eller världen runt-resor, au pairverksamhet, etc - ser ut för elever på olika gymnasieutbildningar, när hänsyn tas till deras kön, sociala ursprung, linjeval och betyg.

2. En undersökning av detta slag innebär att olika slags elevers utbildningsstrategier indirekt blir föremål för analys. Analysen av dessa strategier utgör studiens andra syfte. Vi ämnar studera hur elever (flickor och pojkar) med olika socialt ursprung, med olika mått av erkänd kulturell kompetens med sig hemifrån, med olika geografisk hemvist och med olika mått av framgång i högstadiet orienterar sig i gymnasieskolan, kort sagt, vilken användning de gör och kan göra av den. Perspektivet avser här med andra ord gymnasieskolornas och gymnasielinjernas plats i och betydelse för de sociala gruppernas utbildningsstrategier, när hänsyn tas till barnens kön och mått av betygsframgång. Det bör understrykas att detta slags analys i vårt perspektiv utgör en dimension av beskrivningen av kulturella och sociala avstånd mellan gymnasieutbildningar. Dessa avstånd kan inte tolkas, om inte olika sociala gruppers sätt att använda gymnasieskolan på samtidigt fokuseras. Forskningsarbetet behöver med andra ord inte, för att detta syfte ska kunna uppnås, inkludera någon större mängd ytterligare material. De kompletteringar som kan komma att behövas gäller möjligheten att jämföra utfallet i de delar av den undersökning som här skisserats som gäller begränsade populationer med större och mer "representativa" urval. Vi tänker framför allt på de svar som samlas in på den enkät som ska genomföras. Jämförelser ska här, när så är möjligt, göras med kommunal statistik (vi tänker exempelvis på de av Ulf Blomdahl och Stockholms Fritidsförvaltning genomförda undersökningarna) och statistik från SCB.

3. För det tredje önskar vi utveckla metodiska redskap för att beskriva skillnader mellan gymnasieutbildningar (gymnasieskolor, gymnasielinjer, etc). Vi tänker då bland annat på de insatser som behövs för att pröva hur offentlig statistik från olika källor (kommunen, SCB, etc) kan användas för att beskriva skolors särart. Vi tillhör en forskningsinstitution som regelbundet sysslar med skilda slags utvärderingar av skolan. Erfarenheten har visat att redskap måste utvecklas för att i samband med sådan utvärderingsverksamhet rutinmässigt samla in information som tillåter att jämförelser görs mellan skolor *utan* att dessa skolors specifika betingelser och särart sopas under mattan. Vad som behövs är redskap för att beskriva strukturella betingelser för skolors

verksamhet. Först när utvärderingsredskapen gör det möjligt att hålla de relevanta skillnaderna mellan skolor under kontroll, blir jämförelsen möjlig.

Låt oss ge ett exempel på ett sådant redskap. Det slags indikatorer på elevernas sociala och kulturella bagage som vanligen används är enligt vår erfarenhet alltför grova (av typ socialgrupp 1, 2, 3) för att göra verklig nytta. Vi har i våra tidigare studier utarbetat alternativa och mer användbara klassificeringar, vilka vi nu önskar ytterligare bearbeta så att de anpassas till de analysbehov som finns när det gäller ungdomsskolan. Två aspekter ska här lyftas fram. I våra tidigare analyser av högskolestuderandes sociala ursprung har vi använt förhållandevis nyanserade klassificeringssystem⁴. Avsikten var att hitta redskap som också kunde belysa "horisontella" avstånd i högskolan, exempelvis den ovan beskrivna skillnaden mellan utbildningsvalen hos, å ena sidan, grupper som står samhällets ekonomiska pol nära, och, å andra sidan, grupper med starkt utbildningskapital och viss närhet till offentlig sektor. När samma klassificeringssystem prövades på gymnasieelever, visade det sig dock att de sex kategorier som använts för olika slags arbetargrupper var alldeles för grova. Klassificeringssystemet möjliggjorde inte att sannolikt existerande, och viktiga, skillnader i rekryteringen till exempelvis olika yrkesförberedande gymnasielinjer kunde beskrivas och analyseras. Vi önskar nu förfina det instrument som klassificeringen av dessa arbetargrupper utgör. En annan aspekt gäller moderns betydelse för gymnasieelevers val av linje. Vanligtvis används som bekant bara faderns sociala position i analyser av elevers sociala ursprung. Den tidigare nämnda studien av rekryteringen till gymnasieskolans linjer antydde emellertid att också moderns sociala position är betydelsefull och kanske särskilt för flickor på yrkesorienterade linjer. Vi önskar därför vidare undersöka vilka skillnader som visar sig i rekryteringsmönstren till gymnasieskolan, när också moderns sociala position tas med i bilden.

Arbetet med de klassificeringssystem som används för att beskriva elevernas sociala utspång är bara ett exempel, om än ett viktigt sådant. Liknande svårigheter återkommer när det gäller andra indikatorer på gymnasieutbildningarnas kulturella och sociala karaktär.

---

⁴ Inom projektet Högskolefältet i Sverige utarbetade vi ett klassificeringssystem, byggt på vanliga SCB-koder, vilket på en lägsta nivå särskilde mellan 32 sociala grupper (ja, på en allra lägsta men aldrig använd nivå mellan 111 stycken). Dessa kunde, när analysen inte krävde eller inte möjliggjorde så nyanserade redskap, sammanföras på högre nivåer till 14 eller 5 grupper. Denna princip - att utforma redskapen så att analysen kunde utföras på olika nivåer, alltefter behov - visade sig användbar.

Tillvägagångssätt

De forskningsmetoder och undersökningstekniker vi i det här föreslagna projektet ämnar pröva och utveckla presenteras i de bilagda skrifterna. Det rör sig kort sagt om metoder och tekniker som är inspirerade av arbetet vid Centre de sociologie européenne - men självfallet anpassade för svenska förhållanden (jfr varningsordet mot en alltför okritisk import i *Sociologi och epistemologi*, 1 uppl. 1990, pp. 302-307, 2 uppl. 1991, pp. 298-303).

I ett första steg vill vi försöka teckna grova "kartor" över de sociala och kulturella avstånden mellan olika gymnasielinjer och skolor i Stockholmsregionen, i stil med dem som skapats inom projektet Högskolefältet i Sverige. I våra intervjuer med högskolestuderande återkommer ideligen vissa polariteter, som den mellan yrkesinriktade tvååriga linjer och teoretiska tre- och fyraåriga, men det borde gå att finna mer precisa och kanske något mer överraskande polariteter. Ett första försök i denna riktning genomförde vi som ett uppdrag inom ramen för utbildningsdepartementets utvärdering av försöksverksamheten med 3-årig yrkesinriktad gymnasieutbildning⁵. Vi förfogar redan över statistiskt material som lämpar sig för detta slags analyser, men har hitintills saknat tid att bearbeta det. Vi kommer vidare att undersöka vilket slags kommunala statistiska uppgifter som kan vara användbara för våra syften.

I ett andra steg avser vi att med utgångspunkt från den bild av gymnasieskolans struktur som denna analys resulterar i välja ut ett litet antal särskilt intressanta (intressanta därför att de representerar viktiga polariteter inom strukturen) gymnasieskolor och linjer för mera detaljerade studier. Dessa studier ska omfatta både mer etnografiska metoder (intervjuer med elever, föräldrar och lärare, observation på platsen, klassrumsbesök) och, sannolikt, en enkät. Syftet ska vara att närmare kunna analysera och beskriva skolornas och linjernas särart: den "kultur" i vid mening som karakteriserar dem, det "etos" de studerande tenderar att förvärva genom studierna, de andra aktiviteter som ger skolans dess särart, elevernas praktiker utanför skolarbetet, etc. Avsikten är med andra ord att närmare kunna beskriva vilka slags tillgångar i vid mening eleverna vid de utvalda och sinsemellan olika utbildningarna både redan har och är i färd med att skaffa sig (genom sina familjer, genom studiernas karaktär, den specifika "miljö" skolan utgör, sina intressen och sin fritid, familjernas satsningar på exempelvis språkkurser eller studieår i USA, etc).

---

⁵ Se M. Palmes redan nämnda arbetsrapport: *Valet till gymnasieskolan. En statistisk granskning av rekryteringen till gymnasieskolans linjer med särskilt fokus på de 3-åriga yrkesinriktade försökslinjerna*, 1991.

Genom detta slags analys, är det, menar vi bland annat möjligt att bättre förstå gymnasieskolans förhållande till högskolan, eller, annorlunda uttryckt, gymnasiestudiernas förhållande till högskolestudier.

Anknytning till våra studier av högskolefältet

Tilläggas bör, att vi avser att samtidigt fortsätta studierna av högskolefältet, men då på ett sätt som kan ge resultat av intresse även med tanke på gymnasieskolans roll. Särskilt angeläget är att komplettera våra studier av det svenska högskolefältets "interna" struktur med undersökningar av vissa valda yrkesområden och sociala fält som utbildningarna leder fram till. För att påbörja detta arbete har vi (hittills för bå 1991/92) tilldelats medel från Rådet för Forskning om högskolan (UHÄ). Det vore - särskilt just nu, när gymnasieskolan i rask takt blir allt mer differentierad - förmodligen fruktbart att leta efter homologier mellan gymnasieskolans struktur och högskolefältet. En olycklig följd av arbetsfördelningen mellan forskare (och mellan forskningsfinansiärer) är att relationerna mellan gymnasieskolan och högskolan brukar hamna mellan två stolar.

Preliminär arbetsplan

1992/93: Bearbetning av befintligt statistiskt register eller av nyupprättat register (om Skolverket skulle anslå medel för detta ändamål); komplettering av detta statistiska material (främst genom material från Stockholms kommun och från SCB); finslipning av tekniker för analys av utbildningsstatistik av denna typ; genomförande av statistiska analyser av gymnasieskolans struktur i Stockholmsregionen; arbetet med att konstruera intervju- och enkätinstrument påbörjas (provintervjuer, kontakter med välplacerade informanter etc).

1993/94: Fortsatt bearbetning av statistiskt material; definitivt val, utifrån resultaten av den föregående forskningsfasen, av de skolor i vilka fortsatta studier ska genomföras; enkätformulären färdigställes, genomförande av av enkätundersökning i dessa skolor; kodning och påbörjad bearbetning av enkätsvaren; ett begränsat antal intervjuer med skolledare, lärare och elever vid de i undersökningen ingående skolorna, med föräldrar, med utbildningsplanerare på kommunal nivå.

1994/95 Bearbetning av enkätsvar och intervjumaterial; slutlig analys av insamlat material (statistik, enkätsvar, intervjumaterial, mer etnografiskt material från direktobservationer); rapportskrivning.

Personal

Donald Broady, tf professor, 1 mån per år
Mikael Palme, fil kand, 6 mån per år.
Assistentarbete på timarvodesbasis

Budget

1992/93:

Broady, 1 månadslön à 23 500 inkl LKP	32 900
---------------------------------------	--------

Palme, 6 månadslöner à 18 000 inkl LKP	151 200
--	---------

Assistent(er), timarvod.

(kodning av registerdata, bearbetning) 1 månadslön

à 15 000	21 000
----------	--------

Inköp från SCB av rådata (totalregister över samtliga gymnasieelever läsåret

1991/92, med utgp. i årskurs 9-registret, gymnasierregistret samt FoB)

	90 000
--	--------

Intervjubandspelare	3 000
---------------------	-------

Förbrukningsmaterial, litteratur	10 000
----------------------------------	--------

SUMMA1	308 100
--------	---------

Del i institutionens basresurser	15 405
----------------------------------	--------

SUMMA2	323 505
--------	---------

Förvaltningspåslag (12%)	43 997
--------------------------	--------

TOTALSUMMA	367 501
------------	---------

1993/94

Broady, 1 månadslön à 23 500 inkl LKP	32 900
---------------------------------------	--------

Palme, 6 månadslöner à 18 000 inkl LKP	151 200
--	---------

Assistent(er), timarvod, 2 månadslöner à

15 000 inkl LKP	42 000
-----------------	--------

Förbrukningsmaterial, litteratur	10 000
SUMMA1	236 100
Del i inst. gemensamma basresurser	11 805
SUMMA2	247 905
Förvaltningspålägg (12%)	33 715
TOTALSUMMA	281 620

1994/95

Broady, 1 månadslön à 23 500 inkl LKP	32 900
Palme, 6 månadslöner à 18 000 inkl LKP	151 200
Assistent(er), timarvod, 2 månadslöner à 15 000 inkl LKP	42 000
Förbrukningsmaterial, litteratur	10 000
SUMMA1	236 100
Del i inst. gemensamma basresurser	11 805
SUMMA2	247 905
Förvaltningspålägg (12%)	33 715
TOTALSUMMA	281 620

Bilagor

Mikael Palme: *Högskolefältet i Sverige. En empirisk lägesrapport*. UHÄ FoU Arbetrapport 1989:4.

Mikael Palme: "En 'trygg' uppväxtmiljö. Villastad i Stockholm". Bidrag till studien *Ungdomars uppväxtvillkor och livschanser*, Sociologiska institutionen, Lunds universitet (under utgivning; projektet finansierat av Hsfr).

Donald Broady: *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag, 2 uppl. 1991.

Donald Broady: *Högskolan och det kulturella kapitalet. Forskningsprogram, februari 1991*, HLS, Inst. f. ped. (Till det här beskrivna arbetet har Rådet för forskning om högskolan anslagit medel för bå 1991/92.)

Mikael Palme: *Valet till gymnasieskolan. En statistisk granskning av rekryteringen till gymnasiets linjer med särskilt fokus på de 3-åriga yrkesinriktade försökslinjerna*, HLS, Inst. f. ped. 1991 (underlag till den offentliga utredningen om försöksverksamheten med 3-åriga yrkesinriktade gymnasielinjer; se vidare artikel i denna utrednings slutrapport; under utgivning, ej bilagd här).

Studien avser att kartlägga kulturella och sociala avstånd mellan olika slag av gymnasieutbildning. Dessa avstånd existerar mellan gymnasielinjer, mellan olika studiealternativ inom samma linje, mellan gymnasieskolor etc. Varje gymnasieutbildning (skola, linje) utmärks av en rad karaktäristika: skolans förhistoria och belägenhet i det geografiska och sociala rummet, linjens förhistoria och studieinnehåll, lärarkårens sammansättning och etos, elevernas ursprung, livsstil, inställning till studierna och framtidsorientering, etc. I denna studie kommer allt detta att beröras, men tonvikten läggs vid eleverna, och i synnerhet vid de skilda symboliska och materiella tillgångar de har med i bagaget. Dessa tillgångar - och främst de tillgångar som inom fransk utbildningssociologi benämns kulturellt kapital - bidrar i hög grad till att bestämma individers och grupper banor genom utbildningsväsendet och deras möjlighet att vinna inträde på olika yrkesområden och sociala fält. Några frågor som skall behandlas inom projektet är:

- Vilka är de kulturella och sociala avstånden mellan olika gymnasieutbildningar? Hur ser den utbildningssociologiska kartan över gymnasieutbildningar i exempelvis Stockholmsområdet ut?
- Vad betyder det kulturella bagage eleverna har med hemifrån - det "nedärvda" kulturella kapitalet - för deras val av gymnasieutbildning? Vad betyder det i grundskolan förvärvade kulturella kapitalet (indikatorer är skolbetyg, allmän/särskild kurs, tillvalsämnen etc)?
- Vilka bruk av gymnasieskolan gör skilda sociala grupper (dvs familjer, yrkesgrupper etc med skilda slag av tillgångar), dvs. i vilka gymnasieutbildningar hamnar deras barn och varför?
- Vad betyder gymnasieåren för individers och grupper fortsatta banor genom utbildningssystemet? Vilka är sambanden mellan gymnasieskolans sociala och kulturella struktur och högskolans?
- Hur kan offentligt statistiskt material (från statistikproducenter som SCB, informationskällor som kommunerna etc) användas i jämförande studier av olika gymnasieutbildningar? På vilka punkter behövs kompletteringar av existerande rutiner för statistikinsamling? Vilka tekniker för bearbetning och metoder för analys är mest fruktbara?